

MARIA TKOCZ

Górnośląska Wyższa Szkoła Handlowa, Katowice, Polska
Katowice School of Economics, Poland

Kierunki przemian gospodarczych gminy Wilkowice w powiecie bielskim w województwie śląskim

Directions of Economic Transformation of the Wilkowice Commune in the Bielsko County, in the Śląskie Voivodeship (Poland)

Streszczenie: Jedną z nowych form zagospodarowania obszarów wiejskich jest tworzenie na ich terenie stref aktywności gospodarczej. Są one jednym z istotnych czynników kształtujących wielofunkcyjność gmin wiejskich. Analiza funkcjonowania takiej strefy w gminie Wilkowice w latach 2006–2018 jest celem niniejszej publikacji. Przedstawiono także czynniki rozwoju gminy Wilkowice w przeszłości. Gmina położona malowniczo na obszarze Bramy Wilkowickiej, na zboczach Beskidu Śląskiego i Małego, rozwijała się dzięki swoim walorom turystycznym i tradycjom uzdrowiskowym. W warunkach gospodarki rynkowej rozwój funkcji turystycznej został zahamowany. Poszukując nowych czynników ożywienia gospodarki, władze gminy rozpoczęły prace nad uruchomieniem strefy gospodarczej położonej z dala od terenów mieszkaniowych i turystycznych. Zaprojektowano strefę o powierzchni około 15 hektarów, wybudowano drogę o długości 1528 m wyposażoną w niezbędne media oraz z dogodnym dojazdem do trasy szybkiego ruchu S-1. W strefie w latach 2011–2018 funkcjonowało 15 nowych zakładów przemysłowych, a kolejne są w budowie. Efekty gospodarcze wynikające z działalności zakładów w strefie, w której jest zatrudnionych około 2 tys. osób, stanowią podstawę do dalszego stałego i zrównoważonego rozwoju gminy, wpływając pośrednio na zintensyfikowanie turystyki poprzez modernizację infrastruktury, powstanie nowych obiektów noclegowych oraz organizację imprez turystycznych. Gmina może być dobrym przykładem wielofunkcyjnego rozwoju, opartego na współistnieniu turystyki i przemysłu.

Abstract: One of the new forms of rural development is the creation of economic activity zones in their area. They are one of the significant factors shaping the multifunctionality of rural communes. The purpose of this paper is the analysis of the functioning of such a zone in the Wilkowice commune (Poland) in the period 2006–2018. The development factors from the past of the Wilkowice were also presented in the article. The commune located picturesquely in the area of the Wilkowice Gate, on the slopes of the Silesian Beskids and the Little Beskids, developed due to its tourist attractiveness and spa traditions. In the conditions of market economy, the development of the tourist function was hindered. When looking for new drivers of the economy, the commune authorities began work on establishing an economic zone located far from residential and tourist areas. A zone of approximately 15 hectares was designed, a 1,528-metre long road was constructed and equipped with necessary utilities, with an easy access to the S-1 motorway. Within the zone, 15 new industrial plants started to operate in the years 2011–2018, and more are under construction. Economic

effects resulting from the operations of the plants in the zone, which employs approximately 2,000 people, constitute the basis for further constant and sustainable development of the commune, indirectly influencing the intensification of tourism through the modernisation of infrastructure, the creation of new places to stay and the organisation of tourist events. The commune is a good example of multifunctional development based on the coexistence of tourism and industry.

Słowa kluczowe: gmina Wilkowice; rozwój lokalny; strefa aktywności gospodarczej; turystyka; wielofunkcyjność

Keywords: economic activity zone; local development; multifunctionality; tourism; Wilkowice commune

Otrzymano: 10 stycznia 2019

Received: 10 January 2019

Zaakceptowano: 30 kwietnia 2019

Accepted: 30 April 2019

Sugerowana cytacja / Suggested citation:

Tkocz, M. (2019). Kierunki przemian gospodarczych gminy Wilkowice w powiecie bielskim w województwie śląskim. *Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego*, 33(2), 81–94. doi: 10.24917/20801653.332.6

WSTĘP

Jedną z nowych form zagospodarowania obszarów wiejskich jest tworzenie na ich terenie stref aktywności gospodarczej. Należą one do istotnych czynników kształtujących wielofunkcyjność gmin wiejskich. O ich powstaniu decyduje samorząd gminny. Strefy aktywności gospodarczej to „wydzielone i przygotowane do inwestycji obszary odpowiadające zapotrzebowaniu potencjalnych inwestorów, tworzone najczęściej przez samorządy lokalne” (Stanieda, 2011: 257). Są to zatem wyodrębnione części terytorium gminy, które mają pełnić zgodnie z założeniem funkcję obszaru inwestycyjnego. Powinny się charakteryzować wieloaspektowym przygotowaniem do pełnienia swojego zadania. Do najistotniejszych czynników, które będą przyciągały inwestorów i jednocześnie świadczyły o potencjale danej strefy aktywności gospodarczej, zdaniem wielu autorów (Parysek, 2001; Jarczewski, 2007; Bański, 2008; Szaja, 2016), należą:

- przygotowanie infrastrukturalne – obszar przeznaczony pod strefę musi być uzbrojony w podstawowe media, powinien mieć dostęp do drogi publicznej i być dobrze wkomponowany w sieć komunikacyjną nie tylko lokalną, ale również regionalną, a nawet krajową;
- korzystna oferta warunków finansowych, na którą składają się propozycje ulg podatkowych, ceny gruntu czy dzierżawy oraz dofinansowania ze strony samorządu;
- intensywna promocja terenu przeznaczonego pod aktywność, taka, aby obszar był rozpoznawalny dla potencjalnych inwestorów;
- przygotowanie prawne gruntu wraz z obowiązującym miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego;
- położenie terenu, które nie powoduje konfliktów przestrzennych, w tym poszanowanie zasad planistycznych, przede wszystkim ładu przestrzennego i zrównoważonego rozwoju;
- odpowiedni klimat społeczno-kulturowy, który świadczy o świadomości zalet płynących ze strefy wśród społeczności lokalnej;
- zasoby kapitału ludzkiego – powstające przedsiębiorstwa powinny mieć dostęp do siły roboczej, w tym wykwalifikowanych pracowników;
- wsparcie ze strony innych sektorów gospodarki.

Stworzenie strefy gospodarczej umożliwia realizację lokalnych celów rozwoju, takich jak:

- podniesienie konkurencyjności obszaru i zaktywizowanie go w stosunku do gmin sąsiednich,
- zwiększenie liczby podmiotów gospodarczych, a co za tym idzie, stworzenie nowych miejsc pracy,
- a przede wszystkim wzrost dochodów gminy i podniesienie warunków życia mieszkańców.

Strefy aktywności gospodarczej w gminach są jednym z istotnych czynników kształtujących wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich (Kłodziński, 2012). W krajach wysoko rozwiniętych wielofunkcyjność obszarów wiejskich uznaje się za główną metodę ich aktywizacji. Polega ona na alokacji na wsi różnych form działalności gospodarczej i usługowej o charakterze nierolniczym, które tworzą dodatkowe miejsca pracy. Zdaniem M. Kłodzińskiego i A. Rosnera (1997) wielofunkcyjne zagospodarowanie oznacza umiejętne wkomponowanie w wiejską przestrzeń nowych funkcji pozarolniczych, a głównym celem wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich jest poprawa warunków życia i pracy rodzin żyjących na wsi. Zwiększenie zatrudnienia pozarolniczego na wsi, większa możliwość wyboru pracy i jej różnorodność przyczyniają się nie tylko do podwyższenia dochodów ludności wiejskiej, ale także do wzrostu atrakcyjności wsi jako miejsca życia i pracy (Skawińska, 1994).

Problematyka wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich pojawiła się w polskiej literaturze ekonomiczno-geograficznej w latach siedemdziesiątych ubiegłego wieku. Wstępnie koncepcję obszarów wiejskich jako przestrzeni wielofunkcyjnej przedstawił J. Kostrowicki (1976), uwzględniając przebieg zmian funkcjonalnych w podziale na miasto i wieś, od czasów historycznych do współczesnych, zwracając przy tym szczególną uwagę na ich przyczyny i efekty.

Koncepcja wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich zyskała na znaczeniu w latach dziewięćdziesiątych XX wieku. Dostrzeżono wówczas istotę rozwoju wielofunkcyjnego, służącego podnoszeniu poziomu życia ludności wiejskiej. Koncepcja ta, zarówno na polu naukowym, jak i w sferze praktycznej, stała się proponowaną alternatywą rozwoju tych obszarów (Stola, 1991; Łoboda, 1993; Skawińska, 1994; Kamiński, 1995). W ostatnich latach rozwój wielofunkcyjny wiązany jest coraz częściej z rozwojem zrównoważonym, który na obszarach wiejskich powinien zapewniać równowagę między sferami: produkcyjną, społeczną i ekologiczną (Adamowicz, Zwolińska-Ligaj, 2009; Włazy, 2018).

Wyjątkową rolę w kształtowaniu wielofunkcyjnego rozwoju wsi, w tym zwłaszcza w tworzeniu stref aktywności gospodarczej, odgrywają władze lokalne, które są jednym z istotnych czynników determinujących napływ inwestorów (Domański, 2001; Biniecki, Szczupak, 2004; Budner, 2004; Jarczewski, 2007; Wojtyra, 2016).

W świetle przedstawionych uwag głównym celem artykułu jest analiza funkcjonowania strefy przemysłowej w gminie Wilkowice, charakterystyka zakładów tam zlokalizowanych oraz próba oceny jej wpływu na rozwój gminy. Dodatkowym celem jest prezentacja czynników rozwoju gminy Wilkowice w przeszłości, w tym elementów zagospodarowania turystycznego, będących podstawą rozwoju funkcji turystyczno-uzdrowiskowej gminy, przyczyn zahamowania rozwoju tej funkcji w początkowym okresie transformacji oraz jej ożywienia w XXI wieku. Podjęto również próbę odpowiedzi na pytanie, czy powstanie strefy gospodarczej wpłynęło na rozwój turystyki

w gminie. Materiał źródłowy uzyskano drogą wywiadów przeprowadzonych w zakładach funkcjonujących w strefie, z władzami gminy, tj. wójtem oraz pracownikami administracyjnymi, a także z wybranymi mieszkańcami, w okresie czerwiec–wrzesień 2018 roku. Jako materiał źródłowy posłużyły także foldery informacyjne gminy oraz zakładów, ich strony internetowe, a także publikacje prasowe dotyczące strefy.

KRÓTKA CHARAKTERYSTYKA POŁOŻENIA I FUNKCJI GMINY

Gmina Wilkowice leży na południu województwa śląskiego, w powiecie bielskim, sąsiadując z miastem Bielsko-Biała, ma genezę średniowieczną i jest tradycyjnym ośrodkiem nieistniejącego już przemysłu włókienniczego, a współcześnie motoryzacyjnego (Haczek, 2014). Niewielki obszar gminy (33,9 km²) rozłożony w obrębie trzech jednostek fizjograficznych, będących jednocześnie regionami turystycznymi Beskidu Śląskiego, Beskidu Małego (Lijewski, Mikułowski, Wyrzykowski, 1998) oraz Bramy Wilkowickiej, stanowiącej część Kotliny Żywieckiej, cechuje się bardzo zróżnicowaną rzeźbą terenu.

Różnice wysokości względnej sięgające w gminie ponad 700 m powodują, że wyróżnia się ona wysokimi walorami krajobrazowymi i wypoczynkowymi. Najwyższe szczyty Beskidu Śląskiego na badanym obszarze to Klimczok (1119 m n.p.m.), Magura (1095 m n.p.m.) oraz Szyndzielnia (1031 m n.p.m.). Zarówno schronisko na Szyndzielni, jak i na Klimczoku leżą na terenie gminy. W stronę Bramy Wilkowickiej łagodnym zboczem opadają Kozia Góra (682 m n.p.m.) i Równia (610 m n.p.m.). Na zboczach Klimczoka, na wysokości około 900 m n.p.m. znajdują się źródła rzeki Białki, wzdłuż której rozwinęły się dwie wsie: Bystra Śląska na jej lewym brzegu, będąca od 1570 roku własnością miasta Bielska, i Bystra Krakowska na prawym brzegu. Obie wsie, tworzące obecnie jedno sołectwo Bystra, rozwijały się w różnych warunkach geopolitycznych. Prawobrzeżna Bystra Krakowska w latach międzywojennych administracyjnie należała do województwa krakowskiego, a wcześniej do Galicji, natomiast Bystra Śląska – do województwa śląskiego. Na zboczach Magury położona jest Meszna, sąsiadująca z Bystrą Krakowską. Jej terytorium przechodzi łagodnie na obszar Bramy Wilkowickiej. W rozległej Bramie Wilkowickiej oraz na zboczach Beskidu Małego i Magurki Wilkowickiej (909 m n.p.m.) rozciąga się wieś Wilkowice.

Atrakcyjne położenie zadecydowało o rozwoju turystyki na tym obszarze, który zintensyfikował się po uruchomieniu linii kolejowej na trasie Bielsko–Żywiec w latach 1868–1878. Wówczas nastąpił szybki rozwój wsi Bystra jako uzdrowiska, który trwał do drugiej wojny światowej. W latach międzywojennych wybudowano na terenie gminy, oprócz licznych pensjonatów i hoteli, dwa sanatoria przeciwgruźlicze, na zboczach Koziej Góry i Magurki Wilkowickiej, które w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XX wieku przekształcono w szpitale funkcjonujące do dziś.

Wyspecjalizowana funkcja ochrony zdrowia wyróżnia gminę również w drugiej dekadzie XXI wieku, zarówno w strukturze zatrudnienia, jak i w krajobrazie. W okresie PRL gmina była miejscem wypoczynku pracowników wielu zakładów przemysłowych, głównie z regionu śląskiego. Funkcjonowało tu osiem obiektów wypoczynkowych, dysponujących blisko 500 miejscami, spośród których dwa (Sadyba i Magnus) wyróżniały się wysokim standardem, dysponując m.in. krytymi basenami i boiskami sportowymi (Tkocz, 2010). Okres transformacji ustrojowej, zwłaszcza ostatnia dekada XX wieku, w związku z likwidacją zakładowych ośrodków wczasowych, spowodował zahamowanie funkcji turystycznej w gminie. Nawiązując do modelu R.W. Butlera, który jest jedną

Rycina 1. Położenie strefy gospodarczej w gminie Wilkowice

Źródło: opracowanie własne

z najczęściej stosowanych współcześnie koncepcji opisujących proces rozwoju gospodarki turystycznej (Kurek, 2007), można stwierdzić, że turystyka w gminie Wilkowice znalazła się w fazie stagnacji, w której następuje ograniczenie miejsc noclegowych oraz przyjeżdżających gości. Po tej fazie może nastąpić etap ożywienia lub upadku funkcji turystycznej.

Władze lokalne zaczęły poszukiwać nowych możliwości rozwoju gminy. Inwestowanie w turystykę, ze względu na dużą konkurencję położonego w odległości zaledwie 8 km Szczyrku, brak chętnych do zakupu najbardziej ekskluzywnego ośrodka Magnus, przekształcenie ośrodka Sadyba w dom spokojnej starości, nie gwarantowało sukcesu. Szansę tę widziały władze samorządowe w rozwoju przemysłu, zwłaszcza że gmina miała grunty komunalne, głównie nieużytki położone z dala od terenów mieszkalnych, tuż obok projektowanej drogi ekspresowej Bielsko–Zwardoń, obecnie S1 (rycina 1).

POCZĄTKI ROZWOJU STREFY PRZEMYSŁOWEJ

Jednym z najważniejszych czynników lokalizacyjnych strefy było wytyczenie, a następnie budowa drogi szybkiego ruchu Bielsko–Zwardoń (S1), która w gminie przebiegała częściowo przez nieużytki oraz tereny przejęte przez Agencję Nieruchomości Rolnych w Opolu. Położone są one w oddaleniu od terenów mieszkalnych i turystycznych.

Od 2006 roku władze gminy prowadziły konsekwentne działania zmierzające do ożywienia gospodarczego tego rejonu. Samorząd gminy pozyskał fundusze na zakup gruntów pod strefę przemysłową, wykupiono więc działki od Agencji Nieruchomości Rolnych w Opolu. Stanowiły one bazę terenową do uruchomienia strefy. Jednocześnie dokonano zmian w miejscowym planie przestrzennego zagospodarowania gminy, dostosowując go do przebiegu drogi ekspresowej i zamierzonych planów inwestycyjnych. Na obszarze peryferyjnym sołectwa Meszna i Wilkowice w południowej części gminy,

przy granicy z gminą Buczkowice, zaprojektowano strefę o powierzchni około 15 ha. Podjęto także działania marketingowe, toteż informacja o tym terenie szybko znalazła się w bazie danych Polskiej Agencji Informacji i Inwestycji Zagranicznych.

Jednak warunkiem koniecznym, by taki obszar mógł funkcjonować, było zapewnienie odpowiedniej infrastruktury drogowej. Dzięki środkom unijnym za ponad 6 mln zł wybudowano ulicę Eugeniusza Kwiatkowskiego o długości 1528 m, w pełni uzbrojoną i wyposażoną w niezbędne media oraz z dogodnym dojazdem do drogi szybkiego ruchu, obecnie S1. W konkluzji można stwierdzić, że władze gminy pozytywnie zweryfikowały i wdrożyły teoretyczne założenia dotyczące czynników lokalizacyjnych strefy, co przełożyło się na prężnie rozwijający się obszar.

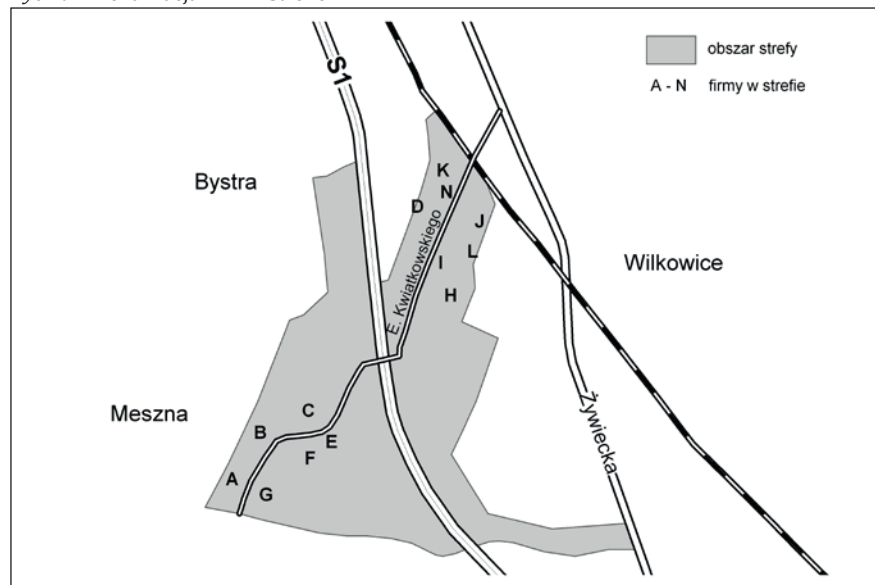
FIRMY DZIAŁAJĄCE W STREFIE

Jednym z ważnych celów, który przyświecał władzom samorządowym, była nie tylko chęć przekształcenia nieużytków w specjalną strefę biznesową, ale także pragnienie zatrzymania w gminie lokalnych przedsiębiorców, aby rozwój wielofunkcyjny opierał się na istniejących w gminie firmach produkcyjnych.

Pierwszym zakładem powstałym w strefie była Kera Ceramika S.C. – firma funkcjonująca od 1978 roku, produkująca użytkową ceramikę stołową. 16 grudnia 2011 roku odbyło się uroczyste otwarcie nowego zakładu produkcyjnego tej firmy, w części strefy zlokalizowanej w sąsiedztwie linii kolejowej Bielsko-Biała-Żywiec (rycina 2).

W tym samym czasie rozpoczęto prace przy budowie nowoczesnego kompleksu produkcyjno-biurowego firmy Lenko, o ponad 120-letniej tradycji, specjalizującej się w produkcji tkanin i opakowań. Firma ta przeniosła swoją siedzibę do strefy

Rycina 2. Lokalizacja firm w strefie

A – Adamus, B – Eko-Wtór, C – Lenko, G – Prosperplast, F – Sil Trade, E – Pol-Lab, D – Techsystem, K – Kera Ceramika, N – FPU Kamil, I – Eurowind, J – Bulten, H – Mika, L – ASK.

Źródło: opracowanie własne

z Bielska-Białej. Jej nowoczesna architektura, nawiązująca do splotu tkaniny, widoczna z trasy S1, stała się również ważnym czynnikiem wyróżniającym strefę. Lenko rozpoczęło działalność w strefie w 2014 roku, zatrudniając prawie 500 osób.

W kolejnych latach w strefie rozpoczęły działalność takie firmy jak:

- Pol-Lab istniejąca na polskim rynku od 2004 roku i od chwili rozpoczęcia działalności zajmująca się produkcją sprzętu laboratoryjnego oraz mebli laboratoryjnych,
- Sil Trade, koncentrująca się na produkcji specjalistycznych wyrobów stalowych, głównie wysokiej jakości lin dla podziemnego górnictwa szybowego,
- Eko-Wtór, zajmująca się przetwarzaniem odpadów,
- Prosperplast zajmująca się produkcją wyrobów z tworzyw sztucznych dla domu i ogrodu.

W trakcie budowy jest zakład Adamus o zaprojektowanej ciekawej formie architektonicznej, zajmujący się obróbką metali.

W części strefy mieszczącej się bliżej linii kolejowej zlokalizowały swoje zakłady takie firmy jak:

- wspomniana Kera-Ceramika,
- firma Eurowind, zajmująca się montażem, serwisowaniem oraz naprawą wind hydraulicznych oraz remontem kontenerów, burt, naczep, plandek,
- Bulten Polska, związana ze szwedzką firmą o tej samej nazwie, będącą jednym z największych w Europie producentów wyrobów śrubowych dla przemysłu motoryzacyjnego. Firma ta, posiadająca również zakład produkcyjny w Bielsku-Białej, wydzierżawiła hale pod nowy zakład produkcyjno-magazynowy, w którym zatrudnienie znalazło około 100 osób.

W tej części strefy w latach 2016–2018 Grupa Inbud z Bielska-Białej wybudowała dla lokalnej firmy Mika Sp. z o.o., będącej producentem nakrętek do opakowań, zakład produkcyjny (fotografia 1), którego otwarcie nastąpiło w lutym 2018 roku. W tymże roku swój zakład w tej części strefy uruchomił także FPU Kamil, producent i dystrybutor kosmetyków naturalnych wyrabianych wyłącznie z surowców ekologicznych i organicznych marki Nacomi, którego centrala znajduje się w Węgierskiej Górze.

Nowy zakład w 2018 roku otworzyła także firma ASK Poland, specjalizująca się w produkcji elektroniki, głównie systemów audio oraz antenowych do samochodów. W zakładzie w Wilkowicach produkowane są kable i wzmacniacze, a pracuje w nim niemal 400 osób. Ważnym czynnikiem lokalizacyjnym była bliskość głównej siedziby firmy, która mieści się w Bielsku-Białej, jak też dogodna lokalizacja, aby prowadzić operacje logistyczne przy drodze ekspresowej S1.

W końcowej fazie budowy znajduje się obiekt dla usługowo-handlowej firmy Techsystem działającej w branży automatyki, klimatyzacji, wentylacji i chłodnictwa. W przypadku tej firmy ważnym czynnikiem lokalizacyjnym było położenie blisko firmy macierzystej, która znajduje się w pobliskiej gminie (Lipowa), oraz powiązanie z zakładami produkcyjnymi w Bielsku-Białej, dla których firma świadczy usługi. Oprócz wymienionych przedsiębiorstw w strefie funkcjonują dwie firmy zajmujące się budową obiektów produkcyjnych – P.A. Nova i Olmaco. Notowana na giełdzie P.A. Nova wybudowała i wydzierżawiła hale produkcyjne dla firmy Bulten oraz ASK Poland. Olmaco jest firmą lokalną specjalizującą się w wynajmowaniu nieruchomości i zarządzaniu nimi, która wybudowała w strefie halę magazynową na sprzedaż.

Fotografia 1. Zakład firmy Mika, w głębi Lenko i sąsiadujące zakłady, na tle Beskidu Śląskiego i sołectwa Meszna

Źródło: Inbud (2017)

Tabela 1. Firmy funkcjonujące w strefie gospodarczej w Wilkowicach

Nazwa zakładu	Początek działalności w gminie	Rodzaj produkcji według EKD/ PKD	Główne czynniki lokalizacji
Kera Ceramika	2011	produkcja ceramicznych wyrobów stołowych i ozdobnych	wieloletnia produkcja w gminie, od 1978 roku
Lenko SA	2012–2014	produkcja tkanin i opakowań poliolefinowych (worki typu BIG-BAG, worki tkane, raszlowe, tkaniny PP)	bliskość tradycyjnego miejsca produkcji, dobra dostępność komunikacyjna, możliwości rozwoju terenowego
Pol-Lab	2013	produkcja pozostałych metali	dostępność komunikacyjna, infrastruktura, krajobraz
Eko-Wtór	2015–2016	zagospodarowanie odpadów, odzysk surowców z materiałów segregowanych	istnienie firmy macierzystej w gminie, bliskość wysypiska i skupu odpadów
Adamus	2015 (w budowie)	produkcja pozostałych metali	dostępność komunikacyjna, infrastruktura
Sil Trade	2015	produkcja wyrobów z lin i sieci, sprzedaż hurtowa metali i rud metali	dostępność komunikacyjna, możliwość rozwoju
Bulten	2015	produkcja złączy, śrub, łańcuchów i sprzężyn	bliskość centrali, rynku zbytu, dogodne drogi eksportu
Eurowind	2015	naprawa dźwigów i urządzeń dźwigowych, hydraulika siłowa, naprawa wind hydraulicznych	przeniesienie działalności z Bielska-Białej, możliwości rozwoju, dobra dostępność komunikacyjna
Prosperplast	2016–2017	produkcja pozostałych wyrobów z tworzyw sztucznych, produkcja opakowań z tworzyw sztucznych	istnienie firmy macierzystej w gminie sąsiedniej, dostępność komunikacyjna, powiązania produkcyjne

FPU Kamil	2018	produkcja wyrobów kosmetycznych i toaletowych	rynek zbytu, dobre połączenie drogowe z centralą
Mika	2017–2018	produkcja wyrobów z tworzyw sztucznych	istnienie firmy macierzystej w gminie
ASK Poland	2018	produkcja części i akcesoriów do pojazdów mechanicznych i ich silników oraz do nadwozi pojazdów mechanicznych	istnienie centrali w Bielsku-Białej, dostępność komunikacyjna, rynek zbytu, bliskość granicy – eksport
Techsystem	2018 (w budowie)	produkcja sprzętu do sterowania procesami przemysłowymi sprzedaż hurtowa pomocniczych maszyn i urządzeń dla przemysłu	rynek zbytu, dostępność komunikacyjna, bliskość firmy macierzystej

Źródło: opracowanie własne na podstawie informacji uzyskanych w firmach

Analizując profil produkcji przedstawionych firm (tabela 1), można stwierdzić, że o wyborze lokalizacji w strefie zdecydowały głównie:

- dobra dostępność komunikacyjna, stwarzająca korzystne możliwości eksportu wyrobów, przede wszystkim na południe Europy,
- położenie w bliskiej odległości od dużego, prężnie rozwijającego się ośrodka przemysłowego, głównie motoryzacyjnego, maszynowego i tradycyjnego włókiennictwa – Bielska-Białej (Lenko, Bulten, Ask, Eurowind),
- bliskość głównej siedziby firmy (Bulten, Ask, Lenko, Prosperplast, Kamil, Techsystem),
- chęć posiadania firmy w macierzystej bądź pobliskiej miejscowości (Adamus, Eko-Wtór, Prosperplast, Mika),
- korzystna cena zakupu gruntu (Sil Trade, Techsystem, Mika),
- dobra współpraca i promocja strefy zorganizowana przez władze gminy,
- atrakcyjny krajobraz i bliskość gór.

STREFA A INWESTYCJE I WYRÓŻNIENIA DLA GMINY

Strefa przemysłowa jest dla gminy ogromną szansą na stały i zrównoważony rozwój, a także na przemiany zmierzające do jej wielofunkcyjności (Bański, 2008). To również doskonała jej promocja. Napływ nowych inwestycji to stworzenie około 2000 nowych miejsc pracy, z których korzystają nie tylko mieszkańcy gminy Wilkowice, ale i gmin sąsiednich. Powstawanie nowych przedsiębiorstw na terenie gminy przekłada się też na zwiększone wpływy podatkowe, które w latach 2010–2018 wyniosły blisko 4 mln zł. W okresie od podjęcia decyzji o powstaniu strefy, tj. od roku 2006, do roku 2018 wartość majątku gminnego wzrosła z 39,8 mln zł do 136,4 mln zł, czyli blisko trzyipółkrotnie (Sprawozdanie..., 2018).

Dzięki środkom pozyskanym ze strefy przemysłowej oraz środkom unijnym zaplanowano wiele inwestycji, które przyczyniają się do poprawy infrastruktury i atrakcyjności gminy oraz podnoszą jakość życia mieszkańców, co stanowi główne założenie zrównoważonego rozwoju. Spośród licznych inwestycji służących mieszkańcom można wymienić stadion lekkoatletyczny oraz infrastrukturę sportową przy każdej szkole w gminie, przeprowadzenie termomodernizacji i remontów szkół, budynków

Ochotniczej Straży Pożarnej, budynków użyteczności publicznej, zmodernizowanie oświetlenia ulic, wybudowanie chodników i ścieżek rowerowych.

Wiele inwestycji gminnych ma na celu podniesienie atrakcyjności turystycznej gminy. Do takich inwestycji należy m.in. przygotowanie tras do narciarstwa biegowego w partiach szczytowych Magurki Wilkowieckiej, rewitalizacja parków czy też utworzenie galerii sztuki regionalnej. Trudno określić jednoznacznie efekty wynikające z funkcjonowania firm w strefie (Wiedermann, 2008). Ich wyrazem może być fakt odznaczenia gminy w ogólnopolskim konkursie w październiku 2018 roku zaszczytnym tytułem „Wzorowa gmina”. Organizatorem konkursu – przy współudziale urzędów marszałkowskich, urzędów wojewódzkich oraz Związku Powiatów Polskich – jest Wydawnictwo Europa Press Media. Jako jedyny laureat konkursu gmina otrzymała nagrodę za całokształt zrównoważonego rozwoju na wielu płaszczyznach, począwszy od edukacji, przez rozwój infrastruktury sportowej, kulturalnej, drogowej, kanalizacji, a skończywszy na ochronie zdrowia. Wyróżniony został również gospodarz – wójt gminy Wilkowice, który został doceniony za wieloletni wysiłek w pracy samorządowej na rzecz społeczności lokalnej oraz dynamiczny rozwój gminy Wilkowice w skali powiatu bielskiego, województwa śląskiego, a nawet całego kraju.

Również w 2018 roku gmina zdobyła tytuł gminy 10-lecia. Nagroda ta przyznawana jest za innowacyjne i prorozwojowe działania inwestycyjne oraz pozyskiwanie środków zewnętrznych w zakresie ochrony środowiska, działań proekologicznych, infrastruktury technicznej, a także edukacji, kultury i sportu, polityki prorodzinnej, w ramach ogólnopolskiego konkursu Orły Polskiego Samorządu. W 2017 roku w tym konkursie gmina zdobyła złotą statuetkę w kategorii „Samorząd przyjazny przedsiębiorczości”. Organizatorami Ogólnopolskiego Programu Promocji Regionów Samorządowa Marka Roku są Ogólnopolska Federacja Przedsiębiorców i Pracodawców – Przedsiębiorcy.pl oraz Mazowieckie Zrzeszenie Handlu, Przemysłu i Usług.

STREFA A WYBRANE ASPEKTY ROZWOJU TURYSTYKI

Gmina charakteryzuje się bogactwem walorów przyrodniczych, o których wspomiano wcześniej, a które położone są z dala od strefy przemysłowej, stanowiąc element „powabu pejzażu” będącego jednym z ważnych czynników lokalizacji także przemysłu (Benko 1993; Budner 2004; Wieloński, 2004).

Wśród walorów kulturowych należy wymienić:

- tzw. Fałatówkę, gdzie obecnie mieści się muzeum biograficzno-artystyczne słynnego malarza Juliana Fałata,
- obiekty sakralne, jak neogotycki kościół parafialny pod wezwaniem św. Michała Archanioła w Wilkowicach z końca XIX wieku,
- zabytkowa XVIII-wieczna kaplica Matki Boskiej Siewnej w Mesznej,
- kompleks zabudowań sanatorium wraz z odrestaurowanym parkiem wpisanym do rejestru zabytków.

Kompleks ten przypomina o uzdrowskiej przeszłości Bystrej. W 1874 roku powstał tu zakład przyrodolecznicy przekształcony przez wiedeńskiego lekarza Ludwika Jekelsa w sanatorium, w którego historycznych obiektach funkcjonuje obecnie Centrum Pulmonologii i Torakochirurgii.

W gminie znajduje się także wiele ciekawych architektonicznie przedwojennych pensjonatów. Niektóre zostały starannie odrestaurowane i poszukują nabywców.

Gmina pokryta jest gęstą siecią znakowanych szlaków turystycznych prowadzących na otaczające ją szczyty: Kozią Górę, Szyndzielnię, Klimczok, Magurkę Wilkowską. Utworzono także szlaki dla narciarzy biegowych w wysoko położonych partiach Magurki Wilkowskiej. Od 2007 roku gmina jest organizatorem Pucharu Magurki w biegach narciarskich Śladami Arcyksiężnej Marii Teresy (Habsburg), która uprawiała tu narciarstwo już na początku XX wieku. Zboczami Magurki prowadzi także rowerowy wyścig Magurka Uphill, odbywający się w czerwcu i wrześniu. Corocznie organizowanych jest wiele imprez promujących gminę i przyciągających turystów. Cyklicznie organizowane są imprezy kulturalne, wśród których należy wymienić dni poszczególnych sołectw, Bystrzańskie Recitale Organowe, odbywające się co roku od 1987 roku, rekonstrukcję bitwy polsko-szwedzkiej z 1656 roku (od 2013 roku), Święto Plonów, festiwal chórów Gaude Cantem oraz mnóstwo imprez sportowych i rozrywkowych. Sponsorami wielu imprez są firmy działające w strefie.

Baza noclegowa przeznaczona głównie dla turystów wędrujących szlakami góorskimi obejmuje schroniska górskie na Magurce Wilkowskiej, Klimczoku i Szyndzielni, a także chatkę studencką na Rogaczu. Niektóre z obiektów wczasowych istniejących w gminie w okresie PRL zostały sprzedane bądź zlikwidowane. Najdłużej, bo do 2016 roku, działał Ski-Park powstały w miejscu ośrodka wczasowego Barbórka. Dom wczasowy Sadyba został przekształcony w dom pomocy społecznej, natomiast ośrodek wczasowy Magnus dopiero w 2017 roku został po wielu latach sprzedany międzynarodowej sieci Louvre Hotels Group i obecnie nosi nazwę Hotel Golden Tulip Bielsko-Biała-Bystra.

Przemiany ustrojowe po 1989 roku spowodowały początkowo zahamowanie turystyki w gminie, głównie związanej z turystyką wczasowo-zakładową, natomiast w jej miejsce pojawiły się różnorodne oferty miejsc noclegowych, głównie przeznaczone dla turystów indywidualnych. Baza noclegowa gminy została zdywersyfikowana i reprezentowana jest obecnie zarówno przez tanie miejsca w ośrodku harcerskim Wilczy-sko, u podnóża Magurki Wilkowskiej, jak i przez stosunkowo wysokie cenowo miejsca w apartamentach czy ośrodku Golden Tulip. Ten czterogwiazdkowy hotel dysponuje 77 pokojami różnej kategorii. Do dyspozycji gości są siłownia, basen, sauna oraz air joga, charakterystyczna dla marki Golden Tulip. W części hotelowej znajdują się również cztery sale konferencyjne, restauracja, bar-cukiernia oraz sala zabaw dla dzieci. Aby poszerzyć ofertę turystyczną w zakresie bazy noclegowej, w sanatorium w Bystrej zmodernizowano jeden z obiektów i zamieniono go na apartamentowiec dla turystów. Dysponuje on 18 nowoczesnymi, stylowo zaaranżowanymi dwu-, trzy- i czteroosobowymi apartamentami.

Nowymi formami wypoczynku są gospodarstwa agroturystyczne, jak Łaciakówka, Partner, Alfa, oraz domy letniskowe w postaci chat całorocznych, dysponujące kilkoma pokojami, z salonem i kuchnią, z pełnym wyposażeniem, zazwyczaj do wynajęcia w całości, położone w atrakcyjnych miejscach, jak Chata na Końcu Świata na zboczach Magurki, Domek Renaty, Dom pod Sosnami, baczówka Górski Zakątek, Noclegi pod Klimczokiem, Willa Ryś, Willa Borówka oraz Chata na Groniu, w której znajduje się również restauracja. Nowym obiektem jest Dom Rekolacyjny Nazaret przeznaczony głównie dla rodzin, mieszczący się obok kościoła w Bystrej Krakowskiej. Zakres swojej działalności zmienił przedwojenny Zajazd pod Źródłem, który oprócz posiłków we własnej restauracji oferuje pokoje i mieszkania wakacyjne.

W konkluzji można stwierdzić, że baza noclegowa gminy stopniowo się powiększa, a różnorodność obiektów może być atrakcyjna dla każdej kategorii turystów. Ważnym czynnikiem wpływającym na jej rozwój mogą być sukcesy gminy w konkursach ogólnopolskich poprawiające jej wizerunek, modernizacja wielu obiektów użyteczności publicznej, tworzenie miejsc rekreacyjnych, ogólnie podnoszenie warunków życia mieszkańców, co wynika także z dodatkowych wpływów do budżetu gminy, m.in. od firm działających w strefie.

UWAGI KOŃCOWE

Przemiany w zagospodarowaniu przestrzennym i gospodarce gminy Wilkowice, jakie dokonały się w latach 2006–2018, wskazują, że władze gminy wykorzystały szanse rozwoju, jakie powstały dzięki budowie drogi szybkiego ruchu Bielsko-Biała–Zwardoń oraz posiadaniu nieużytków położonych na peryferiach gminy w sąsiedztwie tej trasy. Gdy dotychczasowe formy rozwoju turystyki zostały zahamowane, postawienie na rozwój przemysłu w gminie o tradycjach uzdrowiskowych wydawać się mogło przedsięwzięciem ryzykownym. Stworzyło to jednak możliwości zrównoważonego i wielofunkcyjnego rozwoju. Wytyczenie strefy aktywności gospodarczej było podstawą dywersyfikacji funkcjonalnej gminy poprzez zlokalizowanie w strefie nowych podmiotów gospodarczych o zróżnicowanym profilu produkcyjnym i usługowym. Pozytywnymi atrybutami lokalizacji strefy były: jej umiejscowienie na obszarze nieużytków, co nie powoduje konfliktów przestrzennych, budowa drogi publicznej wkomponowanej w sieć komunikacyjną nie tylko lokalną, ale też regionalną i krajową oraz wyposażenie w podstawowe media.

O lokalizacji w strefie 15 firm zdecydowało wiele czynników, spośród których istotne było korzystne położenie gminy w strefie podmiejskiej dobrze rozwijającego się ośrodka przemysłowego, głównie przemysłu motoryzacyjnego, co spowodowało przeniesienie niektórych firm z Bielska-Białej do strefy przemysłowej w Wilkowicach, oraz wybudowanie nowych. Rynek zbytu w postaci aglomeracji bielskiej był także czynnikiem lokalizacji w strefie firm usługowo-produkcyjnych, które przeniosły tu swoją działalność z okolicznych gmin. Ważnym czynnikiem lokalizacji zakładów w strefie była również możliwość nabycia gruntów z podstawowymi elementami infrastruktury technicznej, wraz z rozległymi terenami parkingowymi i dobrą drogą dojazdową do S-1, zachęty ze strony władz gminy, dobra jej promocja, urokliwy krajobraz oraz bliskość terenów turystycznych.

Funkcjonowanie nowych zakładów w strefie wpłynęło na zwiększenie wpływów podatkowych do budżetu gminy oraz wzrost wartości majątku gminy, który w latach 2006–2018 powiększył się blisko trzyipółkrotnie.

Odpowiedź na postawione na wstępie pytanie, czy powstanie strefy gospodarczej wpłynęło na rozwój turystyki w gminie, nie jest jednoznaczna, głównie ze względu na brak wiarygodnych informacji, co wynika z tajemnicy służbowej firm. Można jednak stwierdzić, że powstanie strefy pośrednio wpłynęło na rozwój turystyki, m.in. przez organizację dla pracowników imprez turystyczno-rekreacyjnych. Nagrody przyznane gminie w konkursach ogólnopolskich można uznać za formę marketingu, w wyniku którego wzrosła aktywność mieszkańców w zakresie działalności gospodarczej, która przejawiała się m.in. wzrostem liczby nowych obiektów noclegowych, adaptacji starych, a także zachętą inwestorów do zakupu obiektów noclegowych.

Przykładem może być sieć Louvre Hotels Group, która otworzyła w gminie hotel Golden Tulip. Dodatkowe środki finansowe pochodzące z podatków od przedsiębiorstw zlokalizowanych w gminie umożliwiły dofinansowanie różnorodnych imprez turystycznych oraz rewitalizację obiektów kulturowych i szlaków turystycznych. Firmy działające w strefie są także sponsorami imprez turystycznych i rekreacyjnych. Gmina może być dobrym przykładem wielofunkcyjnego rozwoju lokalnego opartego na współistnieniu turystyki i przemysłu.

Literatura

References

- Adamowicz, M, Zwolińska-Ligaj, M. (2009). Koncepcja wielofunkcyjności jako element zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich. *Zeszyty Naukowe Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego. Polityki Europejskie, Finanse i Marketing*, 51, 11–38.
- Bański, J. (2008). Wiejskie obszary sukcesu gospodarczego. *Przegląd Geograficzny*, 80(2), 199–222.
- Benko, G. (1993). *Geografia technopolii*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Biniecki, J., Szczupak, B. (2004). *Strategiczne myślenie o przyszłości gminy*. Katowice: Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Katowicach.
- Budner, W. (2004). *Lokalizacja przedsiębiorstw. Aspekty ekonomiczno-przestrzenne i środowiskowe*. Poznań: Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu.
- Domański, B. (2001). *Kapitał zagraniczny w przemyśle Polski. Prawidłowości rozmieszczenia, uwarunkowania i skutki*. Kraków: Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Haczek, A. (2014). Transformacja struktur przemysłowych Bielska-Białej. *Prace Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego*, 26(3), 159–173.
- Inbud (2017, 8 grudnia). Pozyskano z <http://www.inbud.bielsko.pl/realizacje/szczegoly/mikar-sp-z-o-o-wilkowice>
- Jarczewski, W. (2007). *Pozyskiwanie inwestorów do gmin*. Warszawa: Wydawnictwo Wolters Kluwer.
- Kamiński, W. (1995). Warianty wielofunkcyjnego rozwoju wsi – uwarunkowania przestrzenne. *Zeszyty Naukowe Akademii Rolniczej im. H. Kołłątaja w Krakowie*, 295(43), 20–76.
- Kłodziński, M. (2012). Wielofunkcyjny rozwój terenów wiejskich w Polsce i w krajach Unii Europejskiej. *Wieś i Rolnictwo*, 2(155), 40–56.
- Kłodziński, M., Rosner, A. (red.) (1997). *Ekonomiczne i społeczne uwarunkowania i możliwości wielofunkcyjnego rozwoju wsi w Polsce*. Warszawa: Wydawnictwo Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego.
- Kostrowicki, J. (1976). Obszary wiejskie jako przestrzeń wielofunkcyjna. Zagadnienia badawcze i planistyczne. *Przegląd Geograficzny*, 48(4), 601–611.
- Kurek, W. (red.) (2007). *Turystyka*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Lijewski, T., Mikułowski, B., Wyrzykowski, J. (1998). *Geografia turystyki Polski*. Warszawa: Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne.
- Łoboda, J. (1993). Przemiany i funkcjonowanie sieci osadniczej regionu. *Acta Universitatis Wratislaviensis, Studia Geograficzne*, 58, 11–32.
- Parysek, J. (2001). *Podstawy gospodarki lokalnej*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Adama Mickiewicza.
- Samorzady (2018, 29 września). <http://www.samorzady.org.pl/10-orly-polskiego-samorzadu>
- Skawińska, E. (1994). *Wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich w regionie toruńskim*. Toruń: Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- Sprawozdanie wójta z rozwoju gminy Wilkowice w latach 2006–2018 (2018, wrzesień). *Głos Gminy Wilkowice*, 140, 1–13.
- Stanienda, J. (2011). Determinanty rozwoju stref aktywności gospodarczej. *Zeszyty Naukowe Małopolskiej Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Tarnowie*, 1(17), 255–265.

- Stola, W. (1991). Zróżnicowanie funkcjonalne gmin Polski. *Przegląd Geograficzny*, 63(3-4), 284-296.
- Szaja, M. (2016). *Polityka przestrzenna w zakresie kreowania zrównoważonego rozwoju na poziomie lokalnym*. Szczecin: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego.
- Tkocz, M. (2010). Ewolucja przestrzeni turystycznej gminy Wilkowice a przemiany krajobrazu. *Prace Komisji Krajobrazu Kulturowego*, 14, 296-305.
- Wiedermann, K. (2008). Koncepcja efektów mnożnikowych w wyznaczaniu wpływu przedsiębiorstw na otoczenie społeczno-gospodarcze. *Prace Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego*, 11, 98-106.
- Wieloński, A. (2004). *Lokalizacja działalności gospodarczej. Teoretyczne podstawy*. Warszawa: Wydział Geografii i Studiów Regionalnych Uniwersytetu Warszawskiego.
- Włazły, A. (2018). Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich w aspekcie teorii wielofunkcyjności. *Progress in Economic Sciences*, 5, 65-94.
- Wojtyra, B. (2016). Funkcjonowanie lokalnych stref aktywności gospodarczej na obszarach wiejskich województwa wielkopolskiego. *Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego*, 30(2), 95-107.

Maria Tkocz, dr hab., profesor Górnośląskiej Wyższej Szkoły Handlowej im. Wojciecha Korfańtego w Katowicach, Wydział Zarządzania. Doktor habilitowany nauk o Ziemi w zakresie geografii. Specjalizuje się w geografii ekonomicznej, zwłaszcza geografii przemysłu, miast i turystyki oraz w problematyce zmian gospodarczych regionu górnośląskiego.

Maria Tkocz, professor, Katowice School of Economics, Department of Management professor of Earth Sciences in the field of geography, professor at the Katowice School of Economics. She specialises in economic geography, especially in industrial, urban and tourism geography. She is particularly interested in problems connected with the issue of economic changes in the Upper Silesia region.

Adres/address:

Górnośląska Wyższa Szkoła Handlowa im. Wojciecha Korfańtego w Katowicach
Wydział Zarządzania
ul. Harcerzy Września 3, 40-659 Katowice, Polska
e-mail: m.t.tkocz@interia.pl